
METODICA PREDĂRII LIMBILOR

PRIMELE LUCRĂRI SCRISE PENTRU DESVOLTAREA LIMBII ELEVILOR DE CLASA A V-a.

DE

M. CROTOV

INVĂȚĂTOR LA ȘCOALA NR. 51, STAȚIA TOGUCIN, CALEA FERATĂ TOMSC¹

Genialele lucrări ale lui I. V. Stalin cu privire la problemele de lingvistică, i-au făcut pe profesorii de limbă rusă să ia o nouă atitudine față de munca lor, să privească cu alți ochi rezultatele ei. Dar unii profesori nu au înțeles just necesitatea de a lichida primatul sintaxei asupra morfologiei; ei și-au redus toată activitatea lor la transmiterea de cunoștințe elevilor, neglijând prin aceasta posibilitățile lor creatoare. Pregătind elevii de clasa a IV-a pentru dictarea de control, în cursul anului școlar ei n'au dat nicio compoziție cu caracter creator și nicio compoziție după tablou, ci numai două, trei expuneri, și, în schimb, câteva zeci de dictări. Această metodă a avut rezultate proaste; elevii nu și-au însușit legătura cuvintelor în propoziție, nu li s'a dezvoltat gândirea logică, reușind doar în dictări de greutate mijlocie și dovedindu-se slabi la prima lucrare independentă cu caracter creator.

A trebuit să reflectăm serios asupra problemelor de dezvoltare a limbii, și în decursul primului trimestru eu am făcut cu elevii de clasa a V-a două expuneri instructive, o compoziție după tablou, o compoziție cu caracter creator pe tema « Toamna » și numai două dictări.

Pentru prima lucrare scrisă a alesem tabloul « În pădure ». Planul lecției a fost schițat în modul următor:

1. Povestiri ale elevilor despre furtună (pentru a le arăta sărăcia limbii lor, li s'a citit descrierea furtunii făcută de scriitorii clasici).
2. Descrierea furtunii făcută de scriitorii clasici (lectura unor fragmente, însoțită de sublinierea expresiilor celor mai bogate în imagini). În acest scop

¹ Din Ruschii iazic v școle, 1952, Nr. 5.

s'a folosit: a) un fragment din nuvela lui Cehov «Stepa»; b) un fragment din «Copilăria, adolescența și tinerețea» lui L. Tolstoi; c) poezia lui Maicov «Sub ploaie».

3. Conversație asupra tabloului:

- a) ce înfățișează tabloul?
- b) dați nume copiilor
- c) din ce pricină copiii se aflau în pădure?
- d) cum era dimineața în care au plecat după ciuperci?
- e) ce le-a atras atenția când au intrat în pădure?
- f) după care semne au cunoscut apropierea furtunii?
- g) de ce nu au plecat acasă? unde s'au adăpostit de ploaie?
- h) cum s'au simțit în timpul furtunii? ce arată emoțiile copiilor?
- i) după ce se putea deduce că furtuna se va termina curând?
- j) cum s'a schimbat pădurea după furtună?
- k) ce au făcut băieții după aceea?

4. Studierea mijloacelor stilistice ale limbii:

- a) extragerea substantivelor întâlnite în compoziție
- b) alegerea atributelor-epitete legate de aceste substantive
- c) întorsături de frază.

5. Studierea materialului gramatical:

- a) folosirea părților de propoziție de același fel
- b) folosirea propozițiilor compuse.

6. Alcătuirea în colectiv a planului.

7. Povestire orală după plan.

8. Expunere scrisă pe tema dată.

Pentru munca de pregătire a fost nevoie de o lecție întreagă. Povestirile orale despre furtună făcute de elevi la începutul lecției s'au dovedit a fi într'adevăr foarte sărace! Toți se reduceau aproximativ la următoarele: «Vara am mers cu fratele meu la cosit. Pe drum ne-a apucat furtuna. Nu aveam unde să ne ascundem. Și ne-a udat». Sau: «Odată am fost la râu. A început furtuna. M'am ascuns sub un mal abrupt. După furtună am plecat acasă».

Descrierea furtunii făcută de scriitorii clasici a produs asupra elevilor o puternică impresie, le-a dovedit sărăcia povestirilor lor și posibilitatea de a descrie furtuna mult mai plastic, viu și colorat. Deosebit de apropiată de conținutul tabloului era cunoscuta poezie a lui Maicov «Sub ploaie».

«Ți-amintești: nu așteptam nici ploaie, nici trăsnet
Deodată o ploaie torențială ne-a prins departe de casă;
Ne-am grăbit să ne ascundem sub un brad bogat.

Fără de margini ne era teama și veselia!

Ploaia curgea printre razele scarelui și sub bradul acoperit de mușchi
Stăteam ca într'o colivie aurită;

În jurul nostru, pe pământ, ca mărgăritarul care sare

Se scurgeau picăturile de ploaie de pe bradului...

Lucrând în cadrul celui de al 4-lea punct din plan elevii au scos substantivele și au ales pentru ele următoarele epitete-atribute, care au fost notate pe tablă:

dimineața — de vară, caldă . . .

soare — strălucitor, de aur, mângâietor . . .

cer — senin, albastru, fără nori . . .

pădure — depărtată, bătrână, umbroasă

copaci — svelți, înalți, puternici . . .

flori — frumos mirositoare, frumoase . . .

vânt — ușor, puternic, răcoros, umed . . .

fulger — strălucitor, orbitor . . .

loviturile trăsnetului — depărtate, surde, asurzitoare . . .

brad — des, rămuros . . .

Pentru a le forma un limbaj bogat în imagini, li s'au pus elevilor următoarele întrebări:

a) cum se mai poate spune altfel decât « au început să foșnească frunzele copacilor ? » (Au fost alese o serie de sinonime ale expresiei *au început să foșnească*).

b) cu ce altă expresie mai plastică poate fi înlocuită propoziția « Ploua » ? (În concluzie s'au oprit la expresia: *Adevărate torente*).

c) Cu ce expresie poate fi înlocuită fraza: « Copiii s'au speriat », folosind o indicație privitoare la expresia ochilor copiilor ? (« La lumina fulgerului se vedea cum strălucesc sub brad ochișorii speriați ai copiilor »). Trăsnetul a fost comparat cu o fiară turbată de mânie etc.

Asupra materialului gramatical s'au pus următoarele întrebări:

a) În ce parte a compoziției pot fi întrebuințate părți de propoziție de același fel ? (Elevii singuri au arătat că aceasta se poate face la enumerarea numelor copiilor a soiurilor de copaci, a denumirilor de ciuperci; un elev a dat un exemplu din « Tăierea pădurii »: *Pădurea a început să foșnească, să geamă, să trosnească*).

b) Ce propoziții compuse pot fi întrebuințate în compoziție. (Copiii au început să propună: « Dimineața era caldă, însorită, și copiii au plecat la pădure după ciuperci »; « Bătea un vânt puternic și frunzele plopilor au început să murmure alarmate »; « Străluci un fulger luminos, orbitor, și deasupra capetelor copiilor răsună lovitura asurzitoare a trăsnetului » etc.).

A fost întocmit în colectiv următorul plan:

1. Spre pădure după ciuperci.
2. În pădure.
3. Apropierea furtunii.
4. Sub brad.
5. Sfârșitul furtunii.
6. Pădurea după furtună.
7. Întoarcerea acasă.

După povestirea orală făcută după plan, s'au mai dat ultimele indicații, după care copii s'au apucat de lucru.

La verificare a fost întocmită o clasificare a greșelilor stilistice și de compoziție, clasificare ce se prezenta astfel:

Caracterul greșelilor	Numele elevilor care au făcut greșelile	Exemple
1. Incălcarea nejustificată a ordinii cuvintelor	Caleeva, Semencicova și alții.	« In pădure sunt multe ierburi mirositoare flori. » « Nori au început să se apropie aducători de ploaie ».
2. Despărțirea părților de propoziție de același fel prin punct.	Caleeva, Borisenco, Curlaev.	« Străluceau picături pe iarbă. Pe frunzele verde deschis ale copacilor ».
3. Alăturarea unor noțiuni contradictorii.	Crivocorâțov și alții.	« In depărtare s'a auzit un trăsnet asurzitor . . ».
4. Propoziții care încep în același fel.	Crivocorâțov, Cocornicov.	« Copii au luat . . . ». « Copii au fugit . . . ». « Copii au intrat . . . ».
5. Lipsă de continuitate în expunere.	Veselova și alții.	La început: « ploaia » iar mai pe urmă: « Trăsnetul și ploaia se apropiu ».
6. Folosirea greșită a lexicului.	Veselova, Ogurțova și alții.	« A rupe ciuperci ». « Înainte ploaia ».

La lecția de analiză și corectură a greșelilor, a fost făcută analiza greșelilor de stil conform cu indicațiile din clasificare, greșelile au fost corectate în colectiv și li s'au înmănat elevilor fișe cu exerciții de stil, pe care trebuiau să le facă acasă. Iată exemple de astfel de fișe:

Fișa Nr. 1

Tema 1. Să se refacă propozițiile astfel, ca fiecare din ele să înceapă în altfel:

« Copiii s'au trezit devreme. Copiii s'au pregătit să meargă după ciuperci. Copiii au plecat pe drumul de câmp către pădure. Copiii au mers prin pădure. Copiii au văzut multe ciuperci și mure ».

Tema 2. Să se refacă în așa fel propozițiile încât să se înlăture repetarea monotonă a auxiliarului *a început*:

« A venit toamna. Zilele au început să fie mai scurte, iar nopțile mai lungi. Pe stradă a început să fie frig. Râurile și lacurile au început să înghețe. Pe câmpii a început să fie pustiu. Frunzele din copaci au început să îngălbenească și să cadă »*.

* In textul rusesc este verbul *stalo*, care are mai multe sensuri între altele și « a începe », « a »

Fișa Nr. 2

Tema 1. Să se explice oral deosebirea de sens dintre propozițiile înserate în coloana din stânga și cele din coloana din dreapta:

1. El numai ce a sosit — Numai el a sosit.
2. El a făcut lucrarea singur — Singur el a făcut lucrarea.

Tema 2. Să se copieze propozițiile așezând cuvintele în ordinea obișnuită: « Un trăsnet s'a auzit departe asurzitor. O carte eu interesantă am citit. Un mic de cai de mare cârd a trecut pe alături. In fața uimiților ochi ai băiatului lumea minunată apăru a împărăției de sub ape ».

Peste trei săptămâni, s'a predat la lecție felul în care se face un rezumat. M'am oprit la textul « Scăldatul lui Petia » (cu unele prescurtări). Iată acest text:

Scăldatul lui Petia

Petia s'a hotărît să facă repede o baie de adio. Dar din clipa în care făcându-și vânt, se aruncă în mare și înotă pe o parte împingând apa rece cu umărul lui mic de atlas ca-feniu, băiatul uită de toate.

După ce trecu înot adâncimea dela țârm, Petia ajunsese la primul banc de nisip. Se urcă și începu să se plimbe prin apa care îi ajungea până la genunchi, privind prin grosimea transparentă la solzii care se distingeau pe fundul de nisip.

Acolo se mișcau, când apărând, când înfundându-se în nisip, raci mititei. Apoi, băiatul observă în apă o meduză și alergă după ea. O ajunsese, o prinse cu băgare de seamă cu amândouă mâinile, o scoase din apă și o aruncă cu putere pe țârm. Lăsând să-i cadă în sbor tentaculele ce i se desprindeau, meduza căzu greu pe nisipul umed. Soarele se aprinse de îndată pe suprafața ei vâscoasă ca o stea argintie.

Petia scoase un strigăt de entuziasm și, aruncându-se de pe bancul de nisip în adânc începu jocul lui preferat — să se cufunde cu ochii deschiși! Cât era de îmbătător!

În adânc, apăru în fața ochilor băiatului deschiși cu uimire, lumea minunată a împărăției de sub ape.

Prin grosimea apei se vedeau deslușit pietricelele multicolore. Ele îi acopereau fundul ca un pavaj. Lujerele plantelor submarine formau o pădure de basm, prin care pătrundeau de sus razele de un verde-turbure ale soarelui palid, ca luna.

Un crab mare, bătrân, care își desfăcea cleștii înfricoșători se strecura cu agilitate printre rădăcini. Petia nu se sperie deloc de el. El știa bine cum trebuie să se poarte cu crabii. Trebuie să-i apuci curajos cu două degete de spate. Atunci crabul nu mai poate ciupi. De altfel, pe băiat nu-l interesa crabul. Lasă-l să se târască! Nu-i cine știe ce raritate!

Mult mai interesanți i se păreau caii de mare*. Un cârd mic tocmai apăru printre alge. Cu botișorul ascuțit ei pluteau în picioare drept spre Petia, desfăcându-și înotătoarele. După cum se vede, nici nu bănuiau că la această oră pot să dea de un vânător. Inima băiatului palpită de bucurie. Avea în colecție numai un singur cal de mare, și acela sbârcit, gata să se prefacă în praf. Iar aceștia erau mari, frumoși, tot unul și unul. Ar fi fost o prostie să scape o asemenea ocazie.

Petia ieși la suprafață, ca să ia mai mult aer și să înceapă mai repede vânătoarea. Dar deodată, pe râpă, îl văzu pe tata.

Petia își îmbracă costumul cu repeziciune de-a-dreptul pe corpul ud și începu să se cațäre în sus. (După Cataev).

* Lipocampus (*Nota trad.*).

Pentru acest text am întocmit următorul plan de lucru:

I. Conversație introductivă înainte de lectura textului. În conversație s'au folosit cuvintele necunoscute sau puțin cunoscute (*meduză, crab, clește, cal de mare, colecție, entuziasm, încântare*).

II. Lectura textului.

III. Analiza cuprinsului textului prin următoarele întrebări.

1. Despre ce întâmplare se vorbește în fragmentul citit?
2. Ce a văzut Petia pe bancul de nisip?
3. Unde a început să se scalde Petia după ce a prins meduza?
4. Ce a văzut în adâncul mării?
5. În ce ordine i s'a desvăluit lumea submarină?
6. Dece nu s'a speriat Petia de crab?
7. Pentru ce avea nevoie Petia de calul de mare?
8. Ce l-a împiedecat pe Petia să-și realizeze intenția?

IV. Analiza anumitor expresii din text.

V. O a doua lectură a textului.

VI. Intocmirea în colectiv a planului.

VII. Indicații referitoare la scrierea anumitor cuvinte.

VIII. Scrierea rezumatului.

Lecția s'a ținut conform planului.

Au fost luate următoarele expresii pentru analiză: « umărul mic de atlas cafeniu »; « grosimea transparentă a apei »; « solzii de pe fundul de nisip »; « soarele se aprinse de îndată pe suprafața ei vâscoasă, ca o stea argintie »; « strigăt de entuziasm »; « aruncându-se în adânc »; « ochii deschiși cu uimire »; « lumea minunată a împărăției de sub apă »; « razele de un verde-tulbure ale soarelui palid ca luna »; « botișorul și pieptul ascuțit al cailor de mare »; « gata să se prefacă în praf ».

A fost întocmit un plan care aproape îl repetă pe cel dat în « Culegere de rezumate »:

1. Inceputul scăldatului.
2. Pe bancul de nisip.
3. Lumea minunată a împărăției de sub ape:
 - a) pietricele multicolore,
 - b) pădurea de basm a algelor,
 - c) întâlnirea cu crabul,
 - d) caii de mare.
4. Intenția lui Petia.
5. Sfârșitul scăldatului.

S'au dat indicații în legătură cu ortografia adverbelor: *pede*, *imediat*, *de sus*, *deasupra*, *în sus* și a adjectivelor *nisipos* și *argintiu*. Știind că în limba elevilor este răspândită forma dialectală *va ciupi*, eu i-am avertizat cum trebuie să spună și să scrie.

Despre

În genere elevii au făcut față destul de bine lucrărilor.

După verificare, s'au analizat greșelile, procedându-se la fel ca la compoziția după tablou.

Următoarea lucrare cu caracter creator a fost compoziția « Toamna ». Ea a fost fixată pentru perioada în care se studia poezia lui Pușchin, « Toamna ». În vederea alcătuirii acestei compoziții, au fost alese modele de descrieri ale toamnei din scriitori și poeți; ele au fost analizate în prealabil.

Planul lecției:

1. Povestiri ale elevilor despre toamnă. Observații în legătură cu calitatea acestor povestiri.
2. Analiza caracteristicilor toamnei.
3. Lectura și analiza modelelor.
 - a) « Toamna în pădure » de M. Șolohov.
 - b) « Toamna » de C. Ușinschi.
 - c) Inceputul din « Gât cenușiu »¹ de Mamin-Sibiriac.
 - d) « Sboară — au sburat », poezie de Blaghinina.
 - e) « Toamna », poezie de Maicov.
 - f) « Semne de toamnă », poezie de Grecov.
 - g) « Cerul arată a toamnă » și « Toamna » de Pușchin.
4. Intocmirea planului compoziției.
5. Expunerea orală după plan.
6. Reguli elementare de citare.
7. Scrierea compoziției în caiete.

Lecția a început cu povestiri ale copiilor despre toamnă. După cum mă și așteptam, povestirile nu au fost nici pe departe complete și au fost foarte sărace ca stil, dar mai bune decât primele povestiri — despre furtună (la începutul anului).

Am discutat în colectiv povestirile orale ale elevilor, am făcut observații asupra lipsurilor: a) un conținut necomplet; b) lipsă de continuitate în enumerarea caracteristicilor toamnei; c) nu s'a arătat toamna în țara noastră sovietică; d) sărăcie în expunere, valoare artistică redusă.

Elevii s'au găsit în fața următoarei sarcini: să învețe să-și expună gândurile nu numai complet și corect, ci și expresiv, urmând modelele scriitorilor noștri.

Am citit « Toamna în pădure » de M. Șolohov și am atras atenția asupra expresiilor care le-au plăcut în deosebi copiilor: « s'a cuibărit toamna liniștită, mângâioasă »; « frunzele uscate cădeau cu foșnet din plopi »; « tufișurile de măceș stăteau ca îmbrățișate de o văpaie și fructele roșii ardeau în frunzișul lor rar ca niște limbi de foc »; « pe iarba moartă găseai la umbră rouă până în miezul zilei »; « crângurile depărtate, aurite de toamnă ». Am scos în evidență din textul lui Ușinschi: « un plop tremurător stă, scaldat în roșu, purpuriu, auriu »;

¹ Numele iepurașului (*Nota trad.*).

« un vânt violent smulge și această ultimă podoabă »; « învârtind în aer frunzele ușoare, uscate, le așterne pe pământul umed »; « iarba îngălbenită se pleacă spre pământ și parcă cere zăpadă »; « semănăturile de toamnă se înalță ca o catifea verde, uniformă ». În « Gât cenușiu », am atras atenția asupra felului în care Mamin-Sibiriac descrie plecarea păsărilor.

Descrierile în versuri ale toamnei au dat un material deosebit de bogat. În poezia lui Blaghinina am atras deasemenea atenția asupra descrierii sborului păsărilor și asupra expresiei « o frunză brodată se leagănă pe balta albastră ». În poezia lui Grecov, apreciind în mod critic ceea ce nu este caracteristic pentru realitatea noastră sovietică (secerișul cu secerea și treeratul cu îmblaciul), am atras atenția asupra imaginilor: « peste gard sorbul atârna ca niște ciorchini roșii »; « semănăturile luminoase de toamnă străluceau ca un smaragd »; « diminețile, ceața ca o pânză albă stă vreme îndelungată deasupra iazului albastru ». Din poezia lui Maicov am scos în relief fraza inițială: « Frunzele aurii acoperă deja pământul umed din pădure ».

Elevii au spus pe dinafară poezia lui Pușchin. În fragmentul « Cerul arată a toamnă » am notat laconismul, perfecțiunea și expresivitatea construcției propozițiilor, am atras atenția asupra frazei: « Umbra tainică a pădurilor dispăre cu un foșnet trist ». Am pus-o în contrast cu o frază anologă din poezia « Toamna »: « Crângul își scutură ultimele frunze depe ramurile sale goale ». În poezia « Toamna » am scos în evidență de asemenea expresia: « pădurile sunt îmbrăcate în purpură și'n aur ». În acest chip li s'au dat elevilor modele de frumusețe și expresivitate a limbii ruse.

După analiză am trecut la întocmirea în colectiv a planului:

1. Toamna în aer (frigul, primul ger, cerul înnorat).
2. Râurile și lacurile toamna (culoarea apei, gheața, ceața).
3. Câmpia în timpul toamnei (pustietate, iarba uscată, clăile de paie, semănăturile de toamnă).
4. Toamna în pădure (căderea frunzelor, miresele pădurii).
5. Lumea animală (păsările, aricii, urșii etc.).
6. Munca de toamnă (în grădina de zarzavat, în colhoz, la transport, la construcții).

Am ascultat expunerea unui elev făcută după planul întocmit, am corectat-o și am dat apoi indicații în legătură cu epigraful și citatele. Am explicat ce înseamnă epigraf și i-am întrebat pe elevi ce epigraf consideră ei mai potrivit pentru exprimarea ideii principale a compoziției. Elevii au fost de acord: « Anotimp trist ! Incântare a ochilor ! Mi-e dragă frumusețea ta de adio ! » Am spus că fiecare elev își poate alege epigraful său. Li s'a dat noțiunea necesară asupra citatului și li s'au indicat pe bază de exemple două procedee principale de citare:

1. « Frunzele au îngălbenit pe copaci și cad învârtindu-se în vânt ». Despre aceasta a scris foarte frumos Maicov:

Frunzele aurii acoperă deja
Pământul umed din pădure . . .

2. «Frunzele au îngălbenit pe copaci» și «acoperă deja pământul umed din pădure».

Dăm ca exemplu compoziția unuia dintre elevii buni:

Toamna (compoziție)

«Anotimp trist! Incântare a ochilor
Mi-e dragă frumusețea ta de adio».

(A. S. Pușchin).

Planul:

1. Toamna în aer.
2. Apele și lacurile toamna.
3. Toamna pe câmpie.
4. Pădurea toamna.
5. Lumea animalelor.
6. Muncile de toamnă.

A sosit toamna târzie. Soarele palid e jos, deasupra orizontului, luminând slab pământul. Norii plutesc trist pe cer. Diminețile e tot mai des ger, cerul ca de plumb, atârnă jos deasupra capetelor.

Panglica sînuoasă a râului și covoarele albastre ale lacurilor încep să se acopere pe lângă mal cu un strat ușor de ghiață ca de cristal. Culoarea apelor lor devine verde-albăstruie și lucește rece. O ceață albă, ușoară, atârnă peste lacuri și râuri.

Câmpiile colhoznice sunt pustii. «Pe lanuri s'a stins sgomotul muncii». Iarba s'a uscat și a îngălbenit. Florile au pălit de parcă mâna moartă a toamnei le-a strâns în pumn și le-a mototolit. Ici și colo se văd clăi de paie sau stoguri de fân parfumat. Pe drumurile prăfuite gonesc către stații și elevatoare convoaiele roșii ale autocamioanelor încărcate cu grâne pentru stat.

Copacii «scutură ultimele frunze depe ramurile lor goale». Numai brazii și pinii mai stau în haina lor verde pe fondul frunzelor multicolore ale celorlalți copaci. Pădurea se face mai luminoasă, printre crengile ei goale se vede cerul.

Dimineața, păstorul nu mai scoate vacile din grajd. Ele rămân în staule și mestecă fânul parfumat strâns pentru ele, din vreme, de gospodari. Urșii au intrat în bârloguri pentru somnul lung de iarnă. Păsările călătoare au sburat spre miazăzi «să caute vara care a plecat». Aricii, înșirând pe țepi frunze frumoase, au pornit către locuințele lor de iarnă.

Colhoznicii pregătesc pentru iarnă săniile, încălzesc grajdurile cailor, fermele și locuințele. La S.M.T. au sosit pentru reparația de iarnă tractoare, semănători, combine. Lucrătorii de cale ferată se ocupă cu așezarea plugurilor și cu pregătirea rețelei de cale ferată pentru munca de iarnă. Și mașiniștii își pregătesc locomotivele pentru iarnă. Numai la mărețele construcții ale comunismului răsună și zi și noapte, toamna și iarna vuietul neîncetat al muncii socialiste.

Iată deci cum am ajuns la primele lucrări cu caracter creator; compoziție după tablou, rezumat și compoziție de creație. În felul acesta, munca independentă a elevilor s'a dezvoltat treptat și rolul instructiv al profesorului a scăzut deși într-o măsură neînsemnată.